

Vem äger gotlandsfårets historia?

Beskrivning av gotlandsfårets ursprung finns ibland sakligt men ofta mer fantasifullt i olika versioner att läsa. Vi pratar mycket om avel framåt men inte att förglömma håller vi en svensk lantras som har många goda egenskaper som vi har ansvar för att bevara. Det finns tillfällen när man kan lära av historien.

Förslag till årsmötet att vi i rasföreningen enas om en skrivning av gotlandsfårets historia baserad på Håkan Hallanders bok Svenska Lantraser. Samt att det publiceras på hemsidan. Kom gärna med synpunkter och kompletteringar inför årsmötet.

Gotlandsfårets historia

Det gotländska utegångsfåret

På Gotland, liksom i övriga Sverige, har det funnits lantrasfår väl anpassade till lokala förutsättningar. Fåret var under långa tider det viktigaste husdjuret och på Gotland hölls både stora viltgående flockar och mindre flockar som tama husdjur.

Lantbruksmyndigheter har genom århundradena, från 1500-talet och framåt, gjort försök i flera omgångar att förbättra produktionen av kött och framför allt ull genom inkorsningar av olika importerade raser. Speciellt under orostider i världen steg behovet av inhemsk ullproduktion. Korsningsprogrammen bedrevs på statliga avelsstationer men med tiden rann projekten vartefter ut i sanden då fårägarna märkte att härdigheten gick förlorad, liksom fårens förmåga att föda sig på magra marker. Inte heller förbättrades ullen som förväntat då fibertyperna ofta hade alltför olika karaktär.

Parallellt med statens avelsprogram höll de gotländska fårägarna sin inhemska ras fri från inkorsningar vilket kom att utgöra grunden när man startade avelsstation också för det gotländska lantrasfåret i början på 1900-talet. Även från statligt håll hade man då insett lantrasernas många fördelar. År 1928 bildades Föreningen för Gotländska Utegångsfåret som rasen kom att kallas. Lantraserna hade den typ av ull som lämpade sig för textilier till husbehov. Bland djuren fanns även sådana med lockig ull. Den ansågs inte gångbar för de industriella behov som uppstod när första världskriget begränsade importmöjligheterna och fårägarna uppmanades att välja bort djur med lockig ull. Lyckligtvis fick både fårägare och kunder upp ögonen för vackert lockiga skinn och marknaden för pälsklippta lammskinn började långsamt växa.

Den nya föreningen hade därför också som mål att få fram djur där skinnen är pälsmogna vid tiden för lammslakt. Stambokföring av husdjursraser har gamla anor och tillsammans med premiering – senare mönstring – lades grunden för fårkontroll där också produktionsuppföljning ingår. Gotland var tidigt ute och där startade fårkontrollen 1934. Ändå började man först några år senare skilja på päls- och ulltyper vid stambokföring. Efter andra världskriget ökade efterfrågan på pälsskinn ytterligare och aveln inriktades alltmer på skinnkvalitet men inte förrän 1971 benämns rasen med eget namn – pälsfår.

På det svenska fastlandet blev bara spillror kvar av lantrasvarianterna. Några raser är borta för alltid men några finns kvar och ingår numera i bevarandeprogram som skydd mot utrotning. De gotländska fårägarna höll i betydligt större utsträckning emot korsningsivern och därför har vi idag kvar en livaktig ras med de goda egenskaperna från den ursprungliga lantrasen.

Pälsfår och gutefår

De tidiga lantrasfåren förekom både med och utan horn och under tiden man strävade mot förändrade ullegenskaper så motarbetade man också aktivt från myndighetshåll behornade djur. På 1930-talet samlade några fårägare ihop de sista 30-tal djuren med horn och lyckades rädda det som så sent som på 1970-talet blev rasen gutefår. Både pälsfår (senare gotlandsfår) och gutefår härstammar alltså från det gotländska utegångsfåret.

Gotlandsfår

Namnet pälsfår ändrades så småningom till gotlandsfår för att betona rasens ursprung. Genom avel i snart 100 år har man förädlat fram gotlandsfårets unika pälsegenskaper. Det är egenskaper som funnits i den ursprungliga rasen och inget tyder på att någon inkorsning av betydelse skett. Gotlandsfåret är fortfarande en ursprunglig och härdig lantras där man tagit tillvara och utvecklat pälsen med en vacker lock och ett glansigt och silkigt pälsfår.

Om detta och mycket mer kan man läsa i Svenska Lantraser av Håkan Hallander, Dejavu Publicering AB. 2010. Ursprungligt utgivningsår 1989.